

Verliefd, verloofd, getrouwd... gescheiden

De oudste Haarlemse echtscheiding dateert van 1813. De Haarlemse Anna Spoelstra was de eerste die na de invoering van de burgerlijke stand in Haarlem naar de rechtbank van eerste aanleg stapte om een echtscheiding aan te vragen.

Waren daarvoor dan nooit eerder echtgenoten uit elkaar gegaan? Ja, natuurlijk wel. Er kwamen al lang voor 1813 scheidingen van tafel en bed voor, maar daarbij bleef het huwelijk officieel in stand. Ook kwam het regelmatig voor dat een van de echtelieden zijn of haar gezin in de steek liet, om nooit meer terug te keren. Anna Spoelstra was echter de eerste in Haarlem die begin 1813 officieel een einde wilde maken aan haar huwelijk met Arie van Eeden.

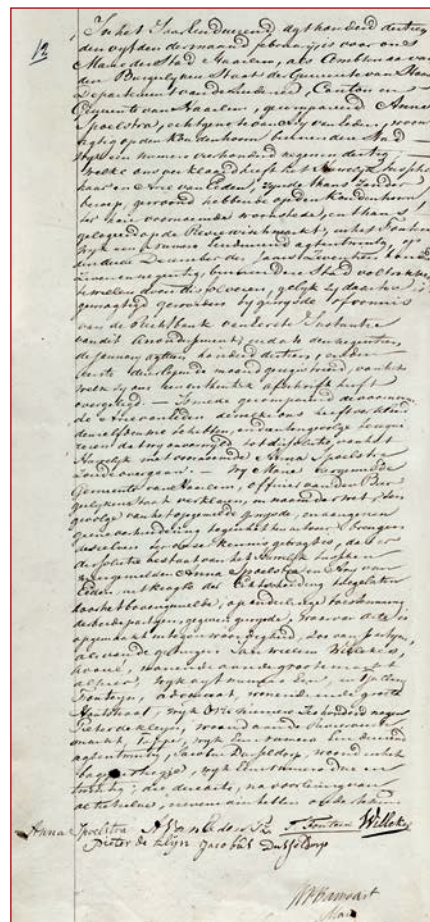
Hoe kon je een huwelijk laten ontbinden? Om een officieel einde te maken aan een huwelijk ging een van de partners naar de rechtbank toe om echtscheiding aan te vragen. Na de uitspraak van het vonnis waarbij het huwelijk ontbonden werd verklaard moest men binnen zes maanden naar de ambtenaar van de burgerlijke stand om daar het vonnis in te laten schrijven. Pas na deze inschrijving werd (en wordt) de echtscheiding een feit.

Echtscheidingsgronden

Tijdens de Franse bezetting (1810-1813) werd naast de registers van de burgerlijke

stand onder andere de Code Napoleon, de Franse civiele wetgeving, ingevoerd. Echtparen konden scheiden met wederzijdse instemming van de partners en bij onverenigbaarheid van karakter. Het Franse wetboek bleef in Nederland tot 1838 van kracht. Toen werd een Nederlands Burgerlijk Wetboek ingevoerd, waarbij het niet meer mogelijk was om met wederzijdse instemming uit elkaar te gaan. Er kwamen vijf echtscheidingsgronden. Men kon tot scheiding overgaan na kwaadwillige verlating, dat wil zeggen dat een van beide partners de ander in de steek liet, en bij aantoonbaar overspel. Daarnaast kon een huwelijk ontbonden worden op grond van zware mishandeling of langdurige gevangenschap (een veroordeling tot vier jaar of meer celstraf van een van de partners. Ook als een echtpaar vijf jaren van tafel en bed gescheiden leefde, kon een echtscheiding uitgesproken worden.

Anna Spoelstra werd in Amsterdam geboren op 16 november 1776. Haar vader Cornelis Spoelstra en moeder Maria Cochard waren doopsgezind. Arie van Eeden was op 5 mei

De scheidingsakte van Anna Spoelstra en Arie van Eeden uit 1813.

Gezicht op Haarlem, tekening door Wybrand Hendriks, 1778.

1771 te Haarlem geboren. Zijn ouders Pieter van Eeden en Geertruij van Aalst waren Nederlands gereformeerd. Het stel trouwde te Haarlem voor schout en schepenen op 3 december 1797 en ging in Haarlem wonen. Anna was 21 jaar en Arij was 26 jaar oud toen zij trouwden. Het echtpaar kreeg zeven kinderen, die allen gedoopt werden in de Nederlands gereformeerde gemeente: Pieter (september 1798), Cornelia Maria (januari 1800), Alida Maria (juli 1801), Cornelis Hendrik (oktober 1803), Arie (november 1805), Geertrui (november 1807) en de jongste Henrietta (april 1811).

Gedrag

Uit het vonnis van de rechtbank van 19 januari 1813 blijkt waarom Anna na vijftien jaar een einde wilde maken aan haar huwelijk, terwijl zij zeven minderjarige kinderen had. Anna had genoeg van het gedrag van haar man Arie. Hij ging zich vaak te buiten aan sterke drank en verkwistte veel geld waardoor het gezin in armoede werd gedompeld. Ook bezocht hij 'verdachte huizen'. Bovendien verweet hij zijn vrouw ontuchtig gedrag waarmee hij haar eer aantaste. Zelf verklaarde Arie dat de samen-

leving met zijn echtgenote onmogelijk was geworden en echtscheiding onvermijdelijk was. Hij beloofde hun huis aan de Koudenhorn te verlaten. De rechtbank bepaalde dat de opvoeding van de zeven kinderen aan de vrouw werd opgedragen. Bovendien mocht zij alle meubilaire goederen behouden om in het onderhoud van de kinderen te kunnen voorzien en mocht zij blijven wonen in het huis aan de Koudenhorn.

Vermoedelijk zijn Arie en Anna allebei niet in Haarlem blijven wonen. Waar zij na de scheiding naar toe zijn gegaan, is nog onduidelijk. Tot nu toe heb ik alleen van de twee oudste kinderen iets terug gevonden in de archieven. Dochter Cornelia Maria overleed te Amerongen in 1869, als echtgenote van Anne Diederik van Buren Schele. Zoon Pieter van Eeden overleed in 1873 in het Brabantse Sambeek. Uit de geboorteplaatsen van zijn kinderen bleek dat hij enige tijd in Brits Guyana had gewoond. Waar Anna Spoelstra en Arie van Eeden en de andere kinderen zijn overleden is (nog) niet bekend. Mocht iemand iets over hen vinden, dan ontvang ik graag bericht: annabella.meddens@noord-hollandsarchief.nl.